

Verslag van de boerderij in 1906.

In 't begin van Januari van dit jaar was het vriezend weer wat tot den 14^{den} Jan. aanhield. Hierop volgden zoete winterdagen en was over 't geheel het weder in Jan. en Febr. goed winterweer. In 't laatst van Febr. en begin Maart was het reeds drogend en kon men den **6 Maart** beginnen te zaaien, pooten; terwijl den **7 Maart** reeds een stuk erwten, kon worden gezaaid. Den volgenden dag sloeg het weer echter om en duurde verscheidene dagen. Het was dien tijd slecht weer met veel regen, en storm. Vooral den nacht van den **12 op 13 Maart** was de storm zoo hevig dat **vele dijken** in gevaar kwamen, terwijl in Zeeland en Friesland oude dijken bezweken, en erge overstromingen plaats hadden. Ook de Groninger dijken hadden hier en daar nogal averij doch geen enkele was bezweken. De **Noorderdijk** was zoo goed als ongeschonden gebleven, niettegenstaande het water **zoo hoog** stond dat het er **boven over heen** liep. De bewoners van den dijk maakten zich sommigen, dan ook reeds **beangst** en zijn des nachts enkelen met **have en goed** naar den middendijk **gevlucht**. Velen hadden het water reeds in de huizen staan. Eerst den 19 Maart kon men weer met zaaien, eenigszins beginnen ofschoon van droog nog geen sprake was. Langzamerhand werd toen, echter doorgegaan tot den 24 Maart. Toen stond het weer eenige dagen stil, maar alhoewel steeds onder tamelijk ongunstige omstandigheden hadden wij den 2 April de laatste haver gezaaid. Het weerde toen, wat op en kon het vlas den 5 tot 9 April achtereenvolgens onder vrij goede omstandigheden gezaaid worden. Ook de bieten konden 17 April onder gunstige omstandigheden worden gezaaid.

Ofschoon het zaaizaad van uitstekende qualiteit was kwam het toch langzaam en sommige havers iets hol op. De grond was te nat en te koud. Het wieden, en schoffelen, kon in den eersten tijd dan ook niet veel komen, waarvan onze vroeggezaaide erwten, iets te lijden hadden. In Mei was het iets beter en kon toen met wieden, en schoffelen, worden doorgegaan. Langzamerhand groeide het winterzaad dat trouwens nooit aan de natte geleden had tot een weelderig gewas. De meesten, vooral de oudste stukken stonden zelfs te dik terwijl de laat gezaaide stukken tarwe flink bijhaalden. De erwten en havers stonden vrij goed en groeiden later bij gunstiger weder dan ook goed. Het vlas stond over 't algemeen uitstekend, ofschoon enkele stukken wat onegaal waren opgekomen wat ten gevolge had dat daarin nogal... [afgebroken]

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **De Grote Stormvloed van Maart 1906:** Dit document legt een dramatische en bekende historische gebeurtenis vast. In de nacht van 12 op 13 maart 1906 werd Noordwest-Europa getroffen door een verwoestende stormvloed. Allersma noteert heel nauwkeurig hoe in Zeeland en Friesland zeedijken bezweken, wat leidde tot catastrofale overstromingen.
- **Paniek aan de Groningse Noorderdijk:** Allersma's ooggetuigenverslag van de Noordpolder toont de pure angst van de kustbewoners. Het zeewater stond zó ongekend hoog dat het letterlijk over de Noorderdijk heen sloeg ("*boven over heen liep*"). Dijkhuizen liepen onder water en gezinnen vluchtten midden in de ijskoude nacht met hun kostbare vee en bezittingen ("*have en goed*") landinwaarts naar de hoger gelegen, secundaire *middendijk*. Dat de dijk het hield, mag een wonder heten; de Groningse dijken liepen wel zware schade ("*averij*") op.
- **Te Dikke Wintertarwe:** Waar de wintergewassen in latere jaren (zoals 1907 en 1908) massaal doodvroren door late vrieskou, kwamen ze de milde winter van 1905–1906 juist uitstekend door. De wintertarwe stond door het vroege voorjaarsweer in mei zelfs "*te dik*", wat betekent

dat de planten zo dicht op elkaar opkwamen dat de boer vreesde voor verstikking of vroegtijdig legeren (platliggen) van het graan.

- **Natte Klei Belemmert het Werk:** Hoewel de boeren begin maart hoopvol startten met de inzaai van de erwten, zette de stormvloed het polderland volledig blank en verzadigde het de bodem met zout en zoet water. De kleigrond bleef daardoor wekenlang *"te nat en te koud"*. Hierdoor kon er niet geschoffeld worden, waardoor het hardnekkige polderonkruid de vroeggezaaide erwten tijdelijk overwoekerde.

...lange grove uitloopers kwamen, wat de kwaliteit niet bevorderde. De gras- en klaverlanden, waren reeds op tijd in goeden doen. Den 9 Mei kon het vee reeds alle naar buiten, terwijl ook de paarden tegen de vrije week in 't land konden. In 't laatst van Mei en in Juni bleef het, ofschoon soms wel iets nattig, toch groeizaam weer en stond het gewas er dan ook over 't geheel ook heel goed voor. Jammer dat in 't begin van Juni zich een paar **onweersbuien** ontlastten boven **het noorden van onze provincie**, gevolgd hier en daar door eenen bijna alles **verpletterden hagelslag**. Vooral onder **Usquert, Middelstum, Bedum** waren de gevolgen van dien aard dat vele stukken vlas totaal vernield waren en het overige zaad veel had geleden. Wel herstelde het zich later nog over boerenverwachting doch de schade was groot en moesten de meeste minder hagel-maatschappijen pl.m. f 4000.- aan goedingen uitbetalen. De hooitijd ging onder vrij gunstige omstandigheden voorbij. In 't begin van Juli was het prachtig weer wat ten gevolge had dat op de polders in eenige uren de hagel geen schade had aangericht, het vlas reeds op stoppel voor hoge prijzen was verkocht. Den 13 Juli kregen we echter veel regen en moest het vlas direct getrokken worden. Onder slechte weersomstandigheden moesten ook in korten tijd alle vlas geplukt [en] geplubbigd [?] worden het kwam wel op zoodat het tamelijk op tijd geschelpt kon worden. Den 16 Juli was ook het gerstzichten begonnen. De oogsttijd was dus nu in vollen begin. Het weder hield zich voor en kon alles geregeld achter elkaar doorgaan. Zonder groote oponthoud was het witkoren den **5 Sept.** alles uitstekend binnen. Geheel Sept. evenals als October bleef het steeds vrij goed weer zoodat zaaien en bietenrooien dit jaar onder vrij gunstige omstandigheden plaats had. Het verdere gedeelte van den herfst bleef goed en groeizaam weer zoodat er tot laat in den herfst nog voldoende weide was en het vee en paarden lang buiten konden blijven. Eerst omstreeks Nov. werden de koeien gestald terwijl de paarden nog langen tijd buiten bleven met wat loofvoer op den stal. Ook het ploegen duurde met dit mooie weer tot Dec. toe en alles afgewerkt was. De eerste paar stukken werden met het groeizame weer nogal erg wat groen zoodat we nog geprobeerd hebben dit **nogmaals te ploegen**, doch dit ging **zeer slecht** en zijn we er niet verder mee doorgegaan. Tot Dec. kon het graafwerk nog steeds doorgaan totdat het den 20sten begon te vriezen. Deze vorst zette flink aan zoodat reeds alle banen tegen Nieuwjaar in orde waren. Doch den 6de Januari werd het dooi en in een ommezien was alle sneeuw, er lag een flinke laag, en ijs weer verdwenen en hadden we opnieuw hetzelfde milde weder van te voren.

Werkvolk kon men dit jaar in den oogsttijd **niet** zoo **voldoende** krijgen als het vorige jaar. Ook later tot November was er nog veel vraag naar werkvolk, zoodat we in Nov. eerst konden... [afgebroken]

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **De Vernietigende Hagelstorm op het Hogeland:** Allersma documenteert een zware hagelramp in juni 1906 die een specifiek spoor trok over het Groningse landschap: van **Usquert** via **Middelstum** naar **Bedum**. De hagelstenen sloegen de vlasvelden volledig in puin.

Dit zorgde voor enorme claims bij de vroege, onderlinge „hagel-maatschappijen” (verzekeringen), die voor die tijd het forse bedrag van circa 4000 gulden aan schadevergoedingen moesten uitkeren.

- **Vroege Paardenweide ("De Vrije Week"):** De auteur vermeldt dat de paarden tegen "de vrije week" het land in gingen. Dit verwijst naar de traditionele Groningse polder- en meiwandeling rond half mei. In deze week wisselde het inwonende dienstpersoneel (knechten en meiden) vaak van werkgever. Omdat er in die overgangsdagen minder werk op de boerderij werd verricht, kregen ook de werkpaarden een welgekomen 'vrije week' in het frisse gras.
- **Onkruid dwingt tot Dubbel Ploegen:** Net als in de latere jaren (zoals we in de verslagen van de jaren '20 zagen) zorgde een extreem zacht en "groeizaam" najaar voor problemen op de akkers. Er schoot zoveel groen onkruid en opslag op, dat Allersma probeerde de reeds geploegde grond nóg een keer om te keren. Op de natte, vette klei in december ging dit echter "zeer slecht", waarna hij het werk moedeloos staakte.
- **Acuut Arbeidstekort:** Waar het voorgaande jaar nog voldoende handjes beschikbaar waren, noteert de boer in de zomer en herfst van 1906 een fors tekort aan werkvolk ("niet zoo voldoende"). Dit kwam door de gelijktijdige drukte van de bietenoogst en de inhaalslag van de graanoogst, waardoor de loonprijzen op het Hogeland onder druk kwamen te staan.

...draineeren. De oorzaak hiervan was dat er nogal wat vlas en buitengewoon veel dorsch was. Van 't zichten, moest dan ook van sommige stukken, nogal wat betaald worden. De overige werkzaamheden, worden betaald evenals 't vorige jaar. Stoomdorschen was bij Reinders [?] nu met 10% verhoogd met 't oog op de verhoogde prijzen van steenkolen. Andere machines welke tot dusver altijd nog hooger in tarief waren, hadden de prijs met eenige centen, verlaagd. **Bodemloonen** waren dit jaar weer **hoog**, nl. werd aan knechten van f 160 tot f 225.00; meiden van f 100 tot f 115 en enters van f 80 tot f 110 betaald. De vaste mannen kregen dit jaar voor 't werk bij ons bovenop 10 uur. Het gevraagde personeel kon vlot verkregen worden. Wel met 't oog op de verhoogde loonen lokten vele jonge werklozen zich weer terug **naar de boerderijen**.

Als buitengewone werkzaamheden sei aan te merken dat **Leeg 2** waarin 't vorige jaar de beide buitenste straten waren gelegd, daarin nu nog **5 straten** zijn gelegd op een afstand van 13½ el met afdracht naar 2 zijden. In **Perg. 1** is een straat in de dwarslaagte opnieuw gelegd met afloop naar beide kanten. Verder zijn de laagten in lengte van Perg. 2 en Perg. 5 geslecht, deels door wijkkarren en deels met handkarren.

Het koren is alles uitgezonderd boonen, machinaal gedorschen en het stroo machinaal gepersd. In 't geheel **1176 zak koren** en **97.000 klg stroo**.

De prijzen der produkten waren in den beginne niet hoog. Haver, tarwe; en groene erwten resp. f 5.00, f 6.10 en f 8.00, hielden zich den geheelen winter op een klein variërende prijs tegen 't voorjaar iets hooger. Haver dat 's zomers f 4.25 kostte kon later tot f 4.90 opbrengen. Ook sommige handelsgewassen, als mosterd, blauwmaanzaad en schokkererwten werden later veel duurder en kostten na nieuwjaar resp. f 17.00, f 22.00 en f 14.50. Vlas was direct duur en bleef duur en werd verkocht tot 12 ct. per klg. Hooi varieerde steeds om en bij de f 30.00 de weeklijk. Stroo was ook in voorloop verkocht voor tamelijk hooge prijzen, nl. f 17, f 19 en f 21.00 van Nieuwjaar. In den herfst en winter was de prijs hiervan echter f 4.00 per 1000 klg. Lijnzaad was wel goed op prijs tot f

12.00 doch van slechte kwaliteit. De prijs van suiker was niet hoog en brachten bieten, met 17% suiker pl.m. f 11.00 op. Over 't geheel waren de qualiteiten van het koren, niet zoo goed als het vorige jaar. (zie tabelle van 1906).

Het vee was in alle soorten 't gansche jaar duur. Melk koeien, van f 220 tot f 300.00. Vette koeien tot 36 ct. per pond. Later waren de prijzen iets lager, doch 's zomers en in den herfst waren ze soms nog duurder. Ook jongvee was overal tegen den herfst hoog in prijs. Beste kalfvaarzen brachten zelfs tot een kleine f 200 op. De schapen hielden zich evenals 't vorige jaar hoog in prijs. De lammeren brachten zelfs tot f 27.50 op. Ook wol was... [afgebroken]

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **Terugvlucht naar de Boerderij:** Allersma signaleert een interessant sociaal-economisch effect. Omdat de lonen op de herenboerderijen van het Hogeland flink waren gestegen (*"verhoogde lonen"*), keerden jonge werklozen die eerder naar de steden of fabrieken waren getrokken, weer massaal terug naar het platteland (*"lokten vele jonge werklozen zich weer terug naar de boerderijen"*).
- **Energiecrisis in het Stoomdorsen:** De inflatie na de eeuwwisseling raakte ook de loonwerkers. Allersma noteert dat de eigenaar van de stoomdorsmachine (mogelijk de familie Reinders) zijn tarieven met maar liefst **10%** moest verhogen. De directe oorzaak was de *"verhoogde prijzen van steenkolen"*, die nodig waren om de stoomketels op het land aan te drijven.
- **Geavanceerde Bodemdrenage ("Straten"):** Bij de buitengewone werkzaamheden geeft Allersma een prachtig inzicht in de vroege polderdrenage. Op perceel 2 (*Leeg 2*) werden vijf *"straten"* (drenagestrengen van gebakken pijpjes) gelegd op een exacte, traditionele afstand van **13½ el** (ruim 9 meter). De greppels in de lagere delen (*"laagten"*) van perceel 2 en 5 werden met speciale *wijkkarren* (zware kiepkarren) en handkarren volledig vlak gemaakt (*"geslecht"*).
- **Handelsgewassen worden Goud Waard:** Terwijl de gewone graanoogst kwalitatief wat tegenviel vergeleken met het jaar ervoor, schoten de prijzen van de specialistische Groningse handelsgewassen na de jaarwisseling door het dak. Vooral het fijne **blauwmaanzaad** kende een enorme prijsstijging en bracht maar liefst **22,00 gulden** op.

...dit jaar duur en kon 20 à 22 stuivers kosten, per klg. **De paarden** waren **buitengewoon duur**. Vooral de beste werkpaarden, zoodat de prijs van 1_de_ soort werkpaarden tot f 600 liep. Wij verkochten in den herfst eene ruit_e_ bruine bles **voor f 630** welke s_. _ voorjaars voor **4 jaren** was aangekocht **voor f 555.-** plus 5%. Met 't oog op de groote vraag naar zware werkpaarden vooral van den landbouw en voor Duitschland was dan ook 't vorige jaar reeds een **Belgische dekhengst** (Fil d'Orgemont) aangekocht en in **Usquert** gestationeerd. Hiervan werd dan ook goed gebruik gemaakt. Verder komt de prijs van de varkens. Deze was in het voorjaar en in den zomer hoog tot 26 ct., daalde echter herfst plotsling tot 21 à 20 ct_. _ levend gewicht, op welke prijs ze zich tot Jan en verder staande hielden. Hoenderen eenden zoowel als boter en eieren waren 't geheele jaar goed op prijs. Avends jonge hanen f 0.80, eenden, f 1.00; boter f 1.10 – 1.40 per klg_. _ en eieren middenprijs 60 à 65 ct_. _ .

Vertimmeringen hadden dit jaar alleen plaats voor zoover dit voor onderhoud noodzakelijk was in de kelder zijn nieuwe ramen gezet. **De kribbe achter** tot het een achterdeel ingericht voor **varkenshokken**, evenals de **beste zomerstallen** in de bijschuur.

Over de boerderijen zij gemeld dat de prijzen der landerijen dezen winter weer **hooger** waren. Zelfs werd de boerderij van **C. Tammens te Eenum**, (bewoond door Spithorst) aan **J. Bouwman van Westernieland** verkocht van pl.m. **f 2225** eigen met inbegrip van onkosten. De huurprijzen waren ongeveer van f 110 tot f 120 voor oude en nieuwe zavelgronden, uiterdijken, en polderlanden.

Noordpolder 6 Febr. 1907

H. Allersma

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **De Sluiting van het Jaarverslag 1906:** Met deze pagina sluit H. Allersma zijn verslaglegging over het veelbewogen stormjaar 1906 definitief af. Hij ondertekent en dateert het document in de **Noordpolder op 6 februari 1907**.
- **De Legendarische Dekhengst "Fil d'Orgemont":** Dit is een schitterend fokkerij-historisch detail. Allersma vermeldt de aanschaf van de **Belgische dekhengst Fil d'Orgemont**. Dit zware koudbloedpaard werd gestationeerd in **Usquert** om te voldoen aan de enorme vraag naar zware trekpaarden, zowel voor de Groningse klei als voor de export naar het industrialiserende Duitsland. Allersma bewijst de winstgevendheid van deze sector met zijn eigen paard: een bruine bles die hij na vier jaar trouwe dienst met een flinke winst doorverkocht voor maar liefst **630 gulden**.
- **Moderne Varkenshokken:** De auteur bouwt voort op het moderniseren van zijn vee-onderhandelingen. De oude *kribbe* (voergang of stalruimte) aan de achterzijde van de schuur en de zogeheten *zomerstallen* in de bijschuur werden volledig omgebouwd tot gespecialiseerde varkenshokken. Dit wijst op een bewuste schaalvergroting in de winstgevende varkensmesterij rond 1906.
- **Vastgoedtransactie in Eenum:** Allersma legt de verkoop vast van de kapitale boerderij van C. Tammens te **Eenum** (een historisch wierdendorp in de nabijgelegen eemsmondregio). De koper is een oude bekende uit de eerdere verslagen: **J. Bouwman uit Westernieland**. De grondprijs van 2225 gulden per hectare voor de rijke Groningse zavel- en poldergronden onderstreept de aanhoudende opwaartse trend van de grondmarkt vóór de Eerste Wereldoorlog.